

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1971

BRNO 1972

spitze aus Hornstein usw. Zu dieser und den jüngeren Besiedlungsphasen gehören auch kugelförmige Reiber und ein Mahlstein zur Getreideverarbeitung, doppelkonische Spinnwirtel usw. Zur Schlesisch-Platěnicer Besiedlung reiht sich eine Bronzesichel, eine Bronzeaxt mit Öse und ein reicher bisher unverarbeiteter Verband von keramischen Funden. Aus der spätlatěnezeitlichen Besiedlungsphase sind es Fragmente von Eisenfibeln vom Mittellatěneschema, Fibelfragmente mit dreieckig erweitertem Bügelteil, die Schläge teilweise deckend (Variante der Nauheimer Fibel?) Ortband der Schwertscheibe, Äxte mit vierkantiger gespaltener Tülle, eine Scherenhälfte, ein Hieb-messer, Zäune, Lanzenschuh und eine ganze Reihe von weiteren Gegenständen, wie Nägel, Beschlagstücke, Haken, Geräteteile usw. Diesen Verband ergänzen walzenförmige sowie prismatische Schleifsteine, Spinnwirtel aus Scherben geschliffen und vor allem keramische Funde. Von Funden, die in erster Linie aus Objekten stammen, können Schüsseln mit eingezogenem Rand, weniger schon mit S-Profilierung, Füße von Bechern usw. angeführt werden. Situlenförmige kammstrich-verzierte Gefäße sind aus sandigem oder granuliertem Graphitmaterial hergestellt; ockerhelle Formen mit ovoidem Körper sind mit Wellen- und Horizontallinien verziert. Fragmente von grossen Gefäßen und von Vorratsgefäßen sind mit schwarzem Pechbezug versehen; die Ränder sind oft beiderseitig verstärkt und mit einer horizontalen Rinne versehen. Dieses spätlatěnezeitliche Material ergänzen jüngere, mittelalterliche und neuzeitliche Metall- und Keramikfunde.

Der Charakter dieses Teiles der Fundstelle hängt vermutlich mit einer gewissen Besiedlungsteilung auf dem Oppidum zusammen. Inwiefern seine einzelnen Teile nach Bevölkerungsgruppen, Handwerkszweigen u. ä. differenziert waren oder für andere Zwecke — Handel, sakrale Angelegenheiten u. ä. — frei belassen blieben, wird erst aus den Beobachtungen der zukünftigen Grabungssaisonen abgeleitet werden können. Dazu wird zweifellos auch die nächste Grabung beitragen, welche die Erforschung auf einen anderen Standplatz überträgt.

LATĚNSKÉ SÍDLIŠTĚ V BOŘITOVĚ

(okr. Blansko)

VĚRA SOUCHOPOVÁ, Okresní muzeum, Blansko,
KAREL LUDIKOVSKÝ, AŮ ČSAV Brno

(Tab. 72—75)

V hohaté rudné oblasti blanenské, severně od obce Bořitova, vypíná se dvojice pískovcových návrší Holý a Velký Chlum (489,0 a 463,9 m). Homolovitě temeno prvního z nich je obklopeno valovými náspy ze starší doby železné (Boskovský okres 1904, 10). Srážným údolím je oddělen jižnější Velký Chlum, od jehož úbočí se rozkládají mírně svážné nížiny zvané „Písky“ směrem východním až západním. Jejich okraje obtéká potok Lysička aj. menší toky, vyúsťující v řece Svratce.

Pracovníci Okresního muzea v Blansku pod vedením V. Souchopové provedli v jižní části shora uvedené trati zjišťovací výzkum na ploše cca 70 qm. Keltská stavba, kterou zde odkryli, měla oválný až mírně vejčitý půdorys, orientovaný podélnou, 8,25 m dlouhou osou ve směru VJV—SSZ a široký 5,80 m. Hnědá ornice, mocná 0,30 až 0,50 m přecházela ve sprašové podloží, do kterého se stavba mísovitě zahluhovala do vzdálenosti 1,80 m od hladiny dnešního povrchu. Zhruba v západním ohnisku elipsovitého útvaru, v nejnižším bodě dna, byla vyhloubena kruhová jamka o průměru 1,20 m, jejíž stěny se nálevkovitě svažovaly směrem k rovnému dnu o průměru 0,80 m, v hloubce 0,80 m pod úroveň jejího okraje. Výplň tvořil šedočerný hlinitý zásyp se sporadickými nálezy keramiky, železným hřebem ap. Jamku překrývala asi 0,15 m silná vrstva mazanice oválného tvaru 1,20 × 0,90 m s vyhlazeným, do červena vypáleným povrchem. V nevelké vzdálenosti východně od mazanicové kry se nacházela hromádka podložní spraše.

Tento ústřední bod stavby obklopovala v kruhové ploše síť drobných kúlových jamek. V protilehlé části oválu se kolem srpovitě zahluhovalí soustřeďovalo opět několik podobných jamek, soustřeďených do polokruhu. Jižně od nich se terén povlovně zvyšoval až na úroveň terénu a vytvářel tím jakousi přístupovou cestu.

Lze stěží usuzovat, že drobné jamky o průměru kolem 0,06 m a malé hloubce zapuštění 0,05 až 0,07 m mohou být pozůstatkem po kompaktnější nosné konstrukci zastřešení skořepinového tvaru. Spíše šlo jen o částečné přestřešení proti povětrnostním vlivům a pomocnou konstrukci pro drobné zařízení, lavičky ap.

V obsahu jámy byly nalezeny neúplné železné spony, např. část lučíku s prstencovitou přípojkou patky, jehlou a vinutím o 3 + 3 závitech s vnější třetivou; zachycovač obdobného provedení, který snad náleží k tomuto spínadlu, dále fragment jiné drátěné spony spojené konstrukce se 2 + (2) závity a vnitřní třetivou, lučík železné spony s vývalky zdobeným a trojúhelníkovitě rozšířeným rámcovým zachycovačem, bronzové držadlo zrcadla, zlomky skleněných náramků z kobaltově modrého a průsvitného modrého skla, zdobené natavenými žlutými a bílými vlnicemi, atd. Z nástrojů

lze uvést bronzové dláto, železná šídla, ocílku (?), brousky čtyřhranného průřezu, přesleny ze střepů atd. Inventář doplňují různá kování, skoby, hřeby, klíny ap.; dále zbytky železné strusky, ořezaný paroh ap.

S přihlédnutím ke kovovým aj. předmětům jsou již méně četné nálezy keramiky. Lze upozornit na misky se zataženým či esovitě profilovaným okrajem, situšky z netuhového materiálu, zdobené šikmým, nad max. výdutí obloukovitě prohnutým hřebenováním, část velké zásobnice atd. Vedle na kruhu obtáčených tvarů vyskytuje se i v ruce zhotovená keramika.

Funkčně lze uvedený objekt interpretovat jako dílnu. Nálezy železné strusky v obsahu a v okolí jámy svědčí na místní hutnickou výrobu. Doklady o této činnosti jsou známé z více lokalit v kraji; nejbližší naleziště, např. z mladšího období ve vsi Obora (Pleiner 1958, 112). Obsah jámy však nesouhlasí s tímto pojetím; jemné nástroje i z neželezných kovů, drobná kování ap. svědčí na odchylnější řemeslné odvětví. Nelze také přehlédnout, že značná část ozdob a předmětů náleží výrazně do inventáře žen.

Sporadicky ve východní okrajové části keltské stavby, převážně však v sondě severně od ní, bylo zjištěno neolitické osídlení lidu s keramikou volutovou. Dokládá to především jamka oválného půdorysu o rozměrech 2,20 × 0,85 m, vyplněná tmavošedou vrstvou. V ní byly nalezeny dva neúplné kopytovité klíny, dva další podobné nástroje, řada rohovcových nožků a otlučených křemenů vedle keramiky, z níž možno uvést části kulových nádob zdobených rýhami, „notovými“ značkami, rohatými oušky, pupíky atd. Značné množství kamenné industrie nevylučuje její rozsáhlejší místní výrobu. Nálezy lze datovat do mladší fáze této kultury.

Bohatství kovových nálezů a vyhraněnost keramických tvarů spolu s dalšími faktory preferují tuto lokalitu k řešení problematiky keltských nížinných sídlišť. Lze očekávat, že se zde setkáme s významným centrem, ať již neagrárního či smíšeného charakteru, v každém případě s širším nežli lokálním významem. V této souvislosti nelze neupozornit na některé shodné prvky s nálezy z Moravských Kňanic (E. Šimek 1958, 197), Sudic (J. Meduna 1968, 59) aj., které by mohly indikovat slohovou vyhraněnost regionu; přesto — nebo právě proto — mohou výsledky výzkumu výrazně přispět k řešení problematiky mladolaténského období. Z těchto důvodů je plánován ve spolupráci obou uvedených institucí další výzkum na podzim příštího roku.

Literatura:

- J. Meduna, Příspěvek k problematice pozdní doby laténské na Moravě, AR XX 1968, 56–69.
R. Pleiner, Základy slovanského železářského hutnictví v českých zemích, Praha 1958.
J. Skutil, Boskovsko v pravěku. Vlastivěda boskovská VII. Boskovice 1931.
E. Šimek, Poslední Keltové na Moravě, Brno 1958.
Boskovský okres, Vlastivěda moravská II, místopis, Brno 1904.

Latènezeitliche Siedlung in Bořitov (Bez. Blansko). In dem reichen Erzgebiet um Blansko, nördlich der Gemeinde Bořitov, heben sich zwei Sandsteinanhöhen Holý und Velký Chlum (489,0 und 463,9 m) empor. Der kegelförmige Gipfel des ersteren ist von wallartigen Aufschüttungen aus der älteren Eisenzeit umgeben (J. Skutil 1931, 60, Boskovský okres, 1904, 10). Durch ein tiefes Tal ist der südlichere Velký Chlum getrennt, von dessen Abhängen sich sanft abfallende Ebenen die sog. „Písky“ in Ost- bis Westrichtung erstrecken. Ihre Ränder werden von dem Bache Lysička und anderen kleinen Läufen umflossen, die in den Fluss Svatka münden.

Mitarbeiter des Bezirksmuseums in Blansko unter Leitung von V. Souchopová führten im südlichen Teil der oben angeführten Flur eine Feststellungsgrabung auf einer Fläche von ca. 70 qm durch. Der keltische Bau, welcher hier abgedeckt wurde, hatte einen ovalen bis etwa eiförmigen Grundriss, mit einer Längsachse von 8,25 m in OSO—NNW Richtung orientiert; die Breite beträgt 5,80 m. Die braune Ackerkrume, 0,30 bis 0,50 m mächtig, ging in das Lössliegende über, in welches der Bau schüsselförmig in einer Entfernung von 1,80 m von der heutigen Oberfläche eingetieft war. Ungefähr im westlichen Brennpunkt der elipsenförmigen Formation im tiefsten Bodenniveau, war eine kreisförmige Grube im Durchmesser von 1,20 m ausgetieft, deren Wände trichterförmig in Richtung zu den ebenen Boden (Durchmesser 0,80 m, Tiefe 0,80 m unter dem Niveau ihres Randes) abfielen. Die Ausfüllung bildete eine grauschwarze, erdige Aufschüttung mit sporadischen Keramikfunden, einem Eisennagel u. ä. Die Grube war von einer ca. 0,15 m starken Lehmewurfschicht überdeckt, welche eine ovale Form im Ausmasse von 1,20 × 0,90 m hatte, die rot gebrannte Oberfläche war geglättet. In einer nicht allzu grossen Entfernung östlich der Lehmewurfscholle fand man ein Lösshäufchen.

Diesen Zentralpunkt des Baues umgab auf einer kreisförmigen Fläche ein Netz von kleinen Pfostengruben. Im gegenüberliegenden Teil des Ovals konzentrierten sich wiederum um die sichelförmige Eintiefung einige ähnliche kleine Gruben, welche in einem Halbkreis angebracht waren. Südlich von diesen stieg das Liegende allmählich bis zu dem Terrainniveau an und bildete dadurch irgendeinen Zugangsweg.

Man kann kaum annehmen, dass die kleinen Gruben im Durchmesser um 0,06 m und einer geringen Eintiefung von 0,05–0,07 m der Überrest einer kompakteren Tragkonstruktion einer Überdachung in Schalenform sein könnten. Eher handelt es sich nur um eine teilweise Überdachung

gegen Witterungseinflüsse und um eine Hilfskonstruktion für kleinere Einrichtungsgegenstände, Bänke u. ä.

Im Grubeninhalt hat man unkomplette Eisenfibeln, z. B. den Teil eines Bügels mit ringförmigem Bindeglied des Fusses, Nadel und einer Windung von 3 + 3 Schlägen mit äusserer Sehne; eine Nadelrast in einer ähnlichen Ausführung, welche vielleicht zu dieser Spange gehört, ferner ein Fragment einer anderen Drahtfibel vom Mittellatène-Schema mit 2 + (2) Schlägen und innerer Sehne, den Bügel einer Eisenfibel mit Buckeln verziert und einen dreieckig erweiterten Rahmen-nadelhalter, den Bronzegriff eines Spiegels, Bruchstücke von Glasarmringen aus kobaltblauem und durchsichtigem blauem Glas mit angelöteten gelben und weissen Wellenlinien verziert usw., gefunden. Von Geräten kann ein Bronzemeisel, Eisenahlen, Feuerstahl (?), Schleifsteine mit vier-eckigem Querschnitt, Spinnwirtel aus Scherben usw. angeführt werden. Das Inventar ergänzen verschiedene Beschlagstücke, Haken, Nägel, Keile u. ä.; ferner Überreste von Eisenschlacke, ein beschnitzenes Geweih u. ä.

Im Verhältnis zu den Metall- und anderen Gegenständen sind bereits weniger häufig Keramikfunde. Man kann auf Schüsseln mit eingezogenen oder S-förmig profiliertem Rand, auf kleine Situlen aus nicht graphitiertem Material, mit einer schrägen, ober dem max. Umbruch wellenförmig durchbogenen Kammstrichverzierung, auf den Teil eines grossen Vorratsgefässes usw. aufmerksam machen. Ausser auf der Drehscheibe hergestellten Formen kommt auch handgemachte Keramik vor.

Das angeführte Objekt kann funktionsgemäss als Werkstätte interpretiert werden. Die Funde von Eisenschlacke im Inhalt und in der Umgebung der Grube zeugen von einer lokalen Eisenverhüttung. Belege über diese Tätigkeit sind von mehreren Lokalitäten in der Region bekannt; der nächstliegende Fundort z. B. aus dem jüngeren Zeitabschnitt ist im Dorfe Obora (Pleiner 1958, 112). Der Grubeninhalt stimmt jedoch nicht mit dieser Auffassung überein; feine Geräte auch aus nicht eisernen Metallen, kleine Beschlagstücke u. ä. zeugen von einem abweichenderen Handwerkszweig. Man kann auch nicht übersehen, dass ein bedeutender Teil von Zieraten und Gegenständen ausschliesslich zum Fraueninventar gehört.

Im östlichen Randteil des keltischen Baues, jedoch vorwiegend in der Sonde nördlich von diesem, hat man eine sporadische neolithische Besiedlung mit Volutenkeramik festgestellt. Dies belegt vor allem eine Grube von ovalem Grundriss im Ausmasse von 2,20 × 0,85 m, mit einer dunkelgrauen Schicht ausgefüllt. In ihr fand man zwei unkomplette Schuhleistenkeile, zwei weitere ähnliche Geräte, eine Reihe von Hornsteinmessern und geschlagenen Quarzstücken ausser Keramik, von der man Teile kugelförmiger Gefässe mit Ritzlinien, „Notenköpfen“, hornförmigen Henkeln, Knubben usw. verziert, anführen kann. Die bedeutende Menge von Steinindustrie schliesst nicht ihre umfangreiche lokale Produktion aus. Die Funde können in die jüngere Phase dieser Kultur datiert werden.

Der Reichtum an Metallgegenständen und die Ausgeprägtheit der keramischen Formen, gemeinsam mit weiteren Faktoren präferieren diese Lokalität bei der Lösung der Problematik der keltischen Tieflandsiedlungen. Man kann erwarten, dass wir hier einem bedeutenden Zentrum begegnen werden, ob nun schon nichtagrarisches oder gemischtes Charakters, auf jeden Fall mit einer breiteren als lokalen Bedeutung. In diesem Zusammenhang muss auf einige übereinstimmende Elemente bei Funden aus Moravské Knínice (E. Šimek 1958, 197), aus Sudice (J. Meduna 1968, 59) u. a. aufmerksam gemacht werden, welche die Stilprägung der Region indizieren könnten; trotzdem — oder gerade deswegen — können die Grabungsergebnisse zur Lösung der Problematik des junglatènezeitlichen Abschnittes ausschlaggebend beitragen. Aus diesen Gründen ist in Zusammenarbeit mit den beiden angeführten Institutionen eine weitere Grabung für den Herbst des nächsten Jahres geplant.

LATÉNSKÉ SÍDLIŠTĚ V OPAVĚ-KATEŘINKÁCH (okr. Opava)

JIŘÍ PAVELČÍK. AŮ ČSAV Brno

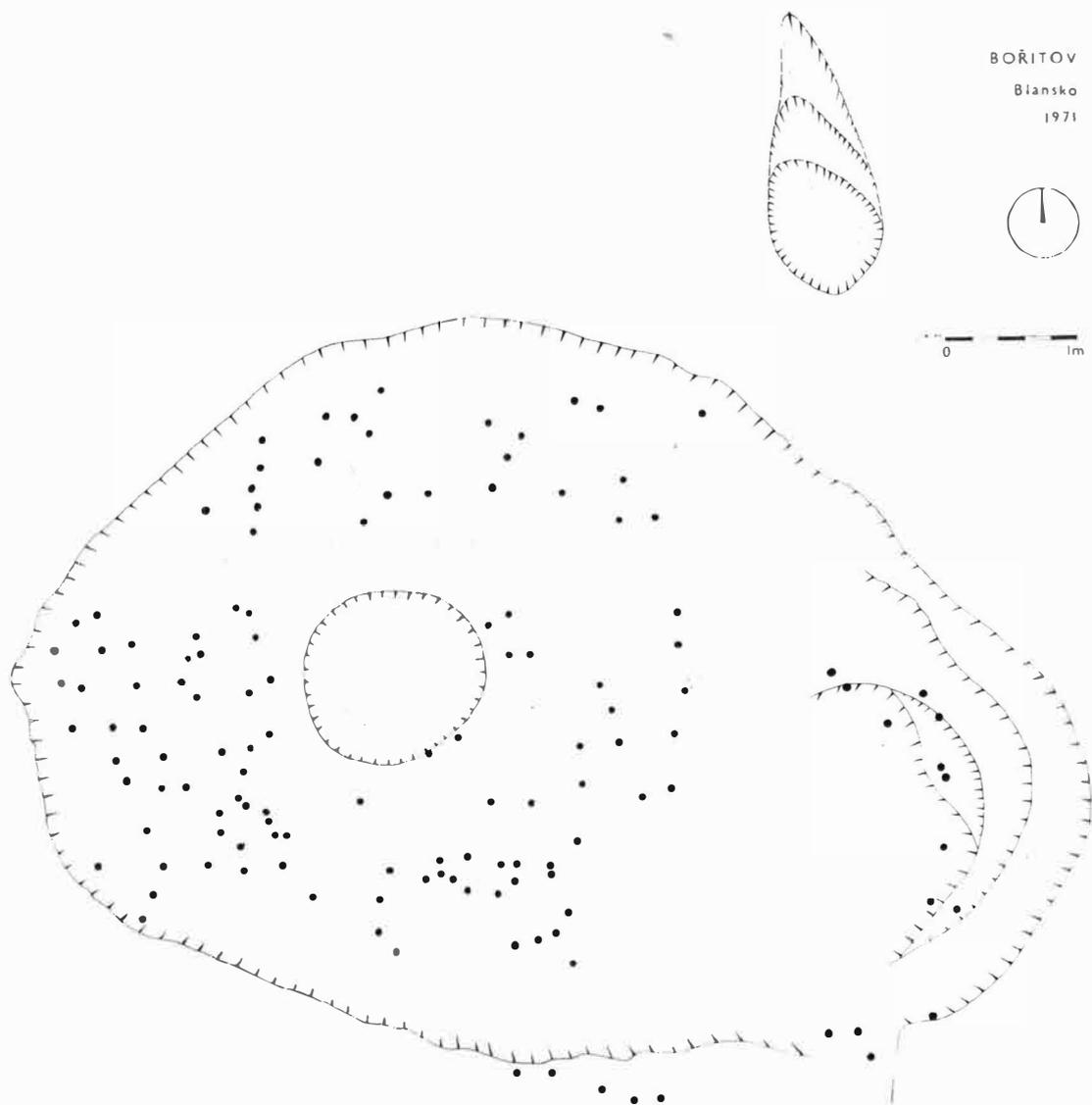
Pracovník ZVZ v Opavě, Zbyněk Zavadil, předal expozituře v Opavě zlomky laténské, na kruhu vyrobené keramiky. Nalezl je na stavbě rodinného domku v prostoru mezi Mostní ulicí, Rolnickou ulicí a zatopeným sádrovcovým dolem na západním okraji Opavy-Kateřinek. Lokalita, která se rozkládá na první nevýrazné levobřežní terase Opavy, navazuje zřejmě na sídliště, zjištěné již dříve severně od tohoto prostoru L. Jislem a V. Šikulovou.

Latènezeitliche Siedlung in Opava-Kateřinky (Bez. Opava). Mitglieder der Expositur des Arch. Institutes gewannen aus der neu errichteten Siedlung am westlichen Rande von Opava-Kateřinky Bruchstücke auf der Drehscheibe hergestellter latènezeitlicher Keramik.

BOŘITOV

Blansko

1971

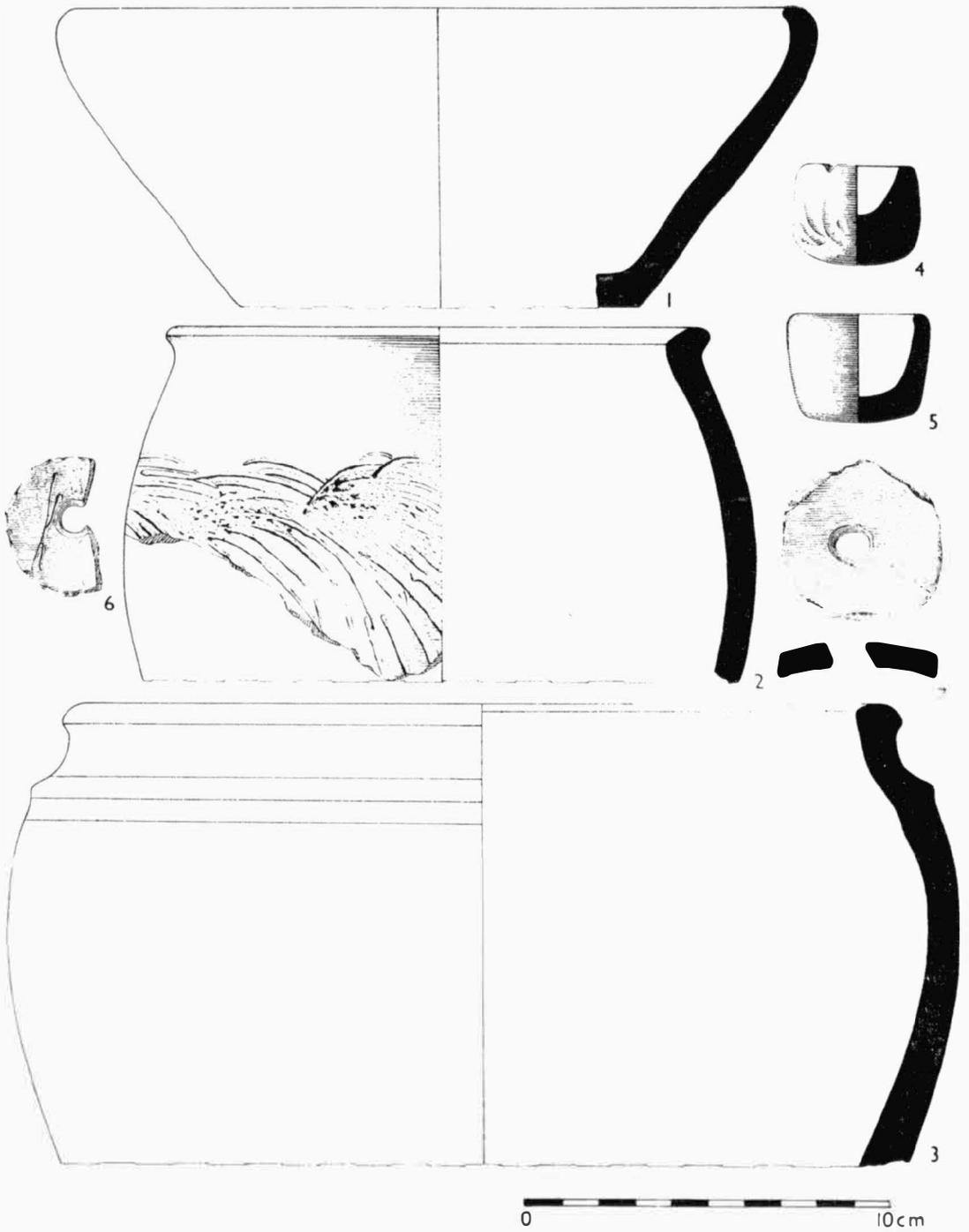
Tab. 72

Bořitov (okr. Blansko). Laténské a neolitické sídliště. Pudorys keltské polozemnice (severně neolitická jamka). — Latènezeitliche und neolithische Siedlung. Grundriss einer keltischen Halbzemljanka (nördlich kleine neolithische Grube).

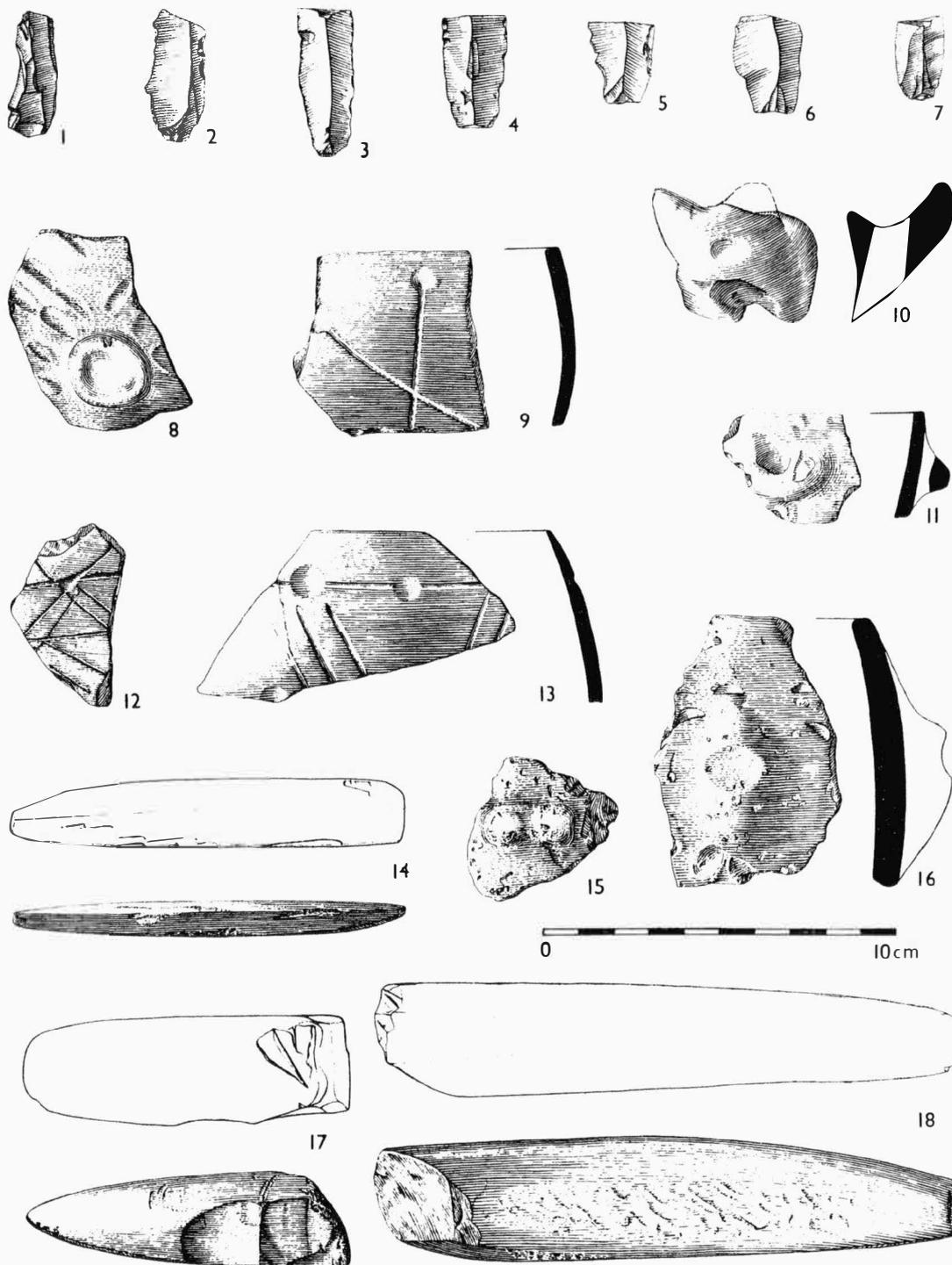
Tab. 73

Bořitov (okr. Blansko). Laténské a neolitické sídliště. Výběr materiálu z obsahu laténské jámy. 1-4, 6, 11-12, 14-15 železo; 5, 7 bronz; 8-9 sklo; 10 kámen; 13 parch. — Latènezeitliche und neolithische Siedlung. Materialauswahl aus dem Inhalt der latènezeitlichen Grube. 1-4, 6, 11-12, 14-15 Eisen; 5, 7 Bronze; 8-9 Glas; 10 Stein; 13 Geweih.

Tab. 74

Bořitov (okr. Blansko). Laténské a neolitické sídliště. Ukázka keramiky z keltské jámy. — Latènezeitliche und neolithische Siedlung. Keramikauswahl aus der keltischen Grube.

Tab. 75

Bořitov (okr. Blansko). Laténské a neolitické sídliště. Ukázky neolitické keramiky a kamenné industrie — Latènezeitliche Siedlung. Auswahl neolithischer Keramik und Steinindustrie.

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1971

Vydává: Archeologický ústav ČSAV v Brně, sady Osvobození 17/19

Odpovědný redaktor: Akademik Josef Poulík

Redaktoři: Dr. A. Medunová, dr. J. Meduna, dr. J. Říhovský

Překlady: Dr. R. Tichý, E. Tichá

Kresby: Doc. dr. B. Klíma, M. Bálek, S. Janák, A. Životská

Na titulní obálce: Nádobka z eneolitického sídliště v Brně-Lískovci

Tiskem: Grafia, n. p., Brno, provozovna 04, Gottwaldova 21

Vydáno jako rukopis — 450 kusů — neprodejné